

Humor ima svoje specifike

Na festivalu **Dnevi komedije** v Celju s prevajalci o izzivih prevajanja komedij in humorja nasploh.

Na pogovoru, ki ga je vodila Živa Čebulj, so prevajalki in dramaturginji Mojca Kranjc in Alenka Klabus Vesel ter prevajalec, literarni kritik in publicist Sašo Puljarevič razpravljali o tem, »kaj vse je treba postaviti na glavo, da je nazadnje vse tako, kot je najbolj prav«. FOTO: Peter Rak

Peter Rak

🕒 22.02.2024 ob 08:21

Prevajanje je vedno svojevrsten izziv pri reševanju rebusov besednih iger, slovničnih posebnosti, različnih semantičnih konotacij, posebnosti pogovornega jezika, lokalizmov in seveda specifik določenega kulturnega miljeja in zgodovinskega obdobja. Je prevajanje humorja še zahtevnejša naloga? O tem so spregovorili na nedavni okrogli mizi na festivalu **Dnevi komedije** v Celju.

Na tokratnem festivalu je med osmimi izbranimi komedijami kar pet prevedenih. Na pogovoru, ki ga je vodila prevajalka in lektorica v SLG Celje Živa Čebulj, so prevajalki in dramaturginji Mojca Kranjc in Alenka Klabus Vesel ter prevajalec, literarni kritik in publicist Sašo Puljarevič razpravljali, »kaj vse je treba postaviti na glavo, da je nazadnje vse tako, kot je najbolj prav, in ali je smeh prav toliko prevedljiv, kolikor je lahko nalezljiv«.

Po mnenju Mojce Kranjc, ki je iz letošnjega festivalskega repertoarja prevedla dramsko besedilo *Predsednice* Wernerja Schwaba ter kot dramaturginja sodelovala pri uprizoritvi Shakespeareovega dela *Kar hočete*, je treba biti enako natančen in skrben pri prevajanju vseh literarnih zvrsti, sicer pa je komično praviloma vedno situacijsko in redko zgolj ali predvsem verbalno.

Odločilen značaj dela in avtorja

Po njenih besedah ni posebnih distinkcij med žanri, torej med dramatiko in leposlovjem, razlike med prevodi se pojavijo predvsem glede na vrsto dela oziroma karakteristike določenega avtorja. Pri nekaterih so nujne obsežne raziskave ter prebiranje vsega, kar je napisal, pri drugih se to ne zdi nujno. Dramski prevajalec ima po njenih besedah samo dve sredstvi: sintakso in leksiko; slovenščina ima na srečo veliko knjižnico besed in besednih zvez, res pa moraš biti pri izbiri previden, saj se lahko pri napačnem prevodu identifikacija gledalca z dogajanjem na odru hitro izgubi. Werner Schwab je nedvomno zelo specifičen pisec, ki je v svojem žal zelo kratkem življenju napisal kar šestnajst iger. Jezik v dramskem delu *Predsednice* je unikaten, kar velja tudi za vse druge njegove drame, ne nazadnje so zato njegovo uporabo jezika označili kar za »švabovščino ali švabščino«.

»V *Predsednicah*, ki obravnavajo tri teme, to so fekalije, spolnost in Rimskokatoliška cerkev, je Schwab uporabil svoja načela sinteze knjižnega in pogovornega jezika ter različnih dialektov in dodal besede, ki si jih je sam izmislil,« je dejala Mojca Kranjc. Morda se to na prvi pogled zdi kaotično, vendar je v ozadju pravzaprav premišljena strategija. Poleg tega je rad kopičil iste besede oziroma korene istih besed, kar je iz nemščine pogosto težko prevesti v slovenščino oziroma sploh ni mogoče, zato se je treba znajti. Prevod je nastal že pred leti, za tokratno uprizoritev Prešernovega gledališča Kranj ga je nekoliko spremenila oziroma posodobila, nekatere besede po desetletju ali dveh zvenijo starinsko ali arhaično, ne nazadnje je z leti postala bolj odločna in pogumna pri izbiri besedišča, vključno z besedami, ki si jih sama izmisli.

Subtilni humor

Komedija *Arzenik in stare čipke* Josepha Kesselringa, ki jo je sinoči v Celju predstavil igralski ansambel Mestnega gledališča ljubljanskega, je stara uspešnica, ki jo je že pred desetletji prevedel Herbert Grün, za novo postavitev pa se je lotila dela Alenka Klabus Vesel. Kot je poudarila, je Kesselringov tekst izredno duhovit, vendar je humor pogosto kompleksen in se ne manifestira takoj, temveč se poanta razkrije pozneje. »Komedijska ima nedvomno svoje specifičnosti, ki jih je treba upoštevati, če gre za starejše delo, pa je treba biti še posebej pozoren,« je dejala.

V komediji *Arzenik in stare čipke* je humor pogosto kompleksen in se ne manifestira takoj, temveč se poanta razkrije pozneje. FOTO: Peter Giodani

Ta komedija je bila prvič uprizorjena leta 1941 v New Yorku in je kljub izjemni popularnosti ter poznejšim filmskim inscenacijam nedvomno vezana na določeno zgodovinsko obdobje, ki je današnjemu obiskovalcu gledališča gotovo manj prezentno. Gre za komične aluzije na posamezne zgodovinske ali popularne osebnosti iz tistega časa, ki jih danes pozna le še malokdo, zato sta bili nujni ustrezna prilagoditev in improvizacija. Res pa mora ostati integralno delo nedotaknjeno. Če odstraniš eno domino, se lahko hitro poruši celota. Čeprav je bila komedija *Arzenik in stare čipke*, kot rečeno, že prevedena, se Alenka Klabus Vesel drži svoje maksime, da starega prevoda ne prebere, dokler ni njen bolj ali manj zaključen, neredko se zgodi, da pri kakšni prevodni zadregi ob prebiranju obeh verzij pride do tretje rešitve, ki se zdi najustreznejša.

Iskanje ustreznega registra

Sašo Puljarević je moral dramsko besedilo *Lunapark* srbske dramatičarke Jelene Kajgo prevesti v kratkem času, saj so se zgodile nenadne spremembe v repertoarju. Kot je dejal, je bil pri prevajanju verjetno največji izziv v tem, da je srbsčina veliko manj toga pri razlikovanju zapisane in govorjene besede, zato je treba ves čas iskati ustrezen jezikovni register. Poseben problem je bila specifična verzija nekakšne stilizirane hrvaščine, ki jo uporablja ena od protagonistk – pomensko sta srbsčina in hrvaščina precej prekrivni in komplementarni, za slovenščino pa to seveda ne velja, zato je bilo treba najti drugačne rešitve. Enako velja za nekatere odnose med dramskimi liki, ki v Srbiji funkcionirajo drugače, zato se je zdelo umestno občasno uporabiti srbizme, kar je bilo v pomoč tudi igralcem pri prepričljivi upodobiti določenega značaja.

Sta se interpretacija in percepcija humorja v zadnjih desetletjih spremenili, se občinstvo še vedno smeje podobnim šalam in ironičnim replikam? Po mnenju Mojce Kranjc ne samo pri komediji, temveč nasploh pri gledaliških predstavah, izginja – kakor so včasih temu rekli – *metanivo*, ko ni bilo vse tako dobesedno. Naloga režiserja je, da besedilo preraste v celovit situacijski narativ, ki prek odrske rampe pride do gledalca. Če se to ne zgodi, je lahko predstava v določeni meri za občinstvo tudi izgubljena ...

Komentarji: